

ҚЫТАЙ-ЖАПОН ТЕРРИТОРИЯЛЫҚ ҚАҚТЫҒЫСЫ

Амангельды Аружан Арманқызы

miss16diama@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰҰ Халықаралық қатынастар факультетінің

Халықаралық қатынастар кафедрасының 2 курс студенті,

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Джумадилова Г.М.

Қытайлықтар Дяою деп атайтын және олардың аумағын қарастыратын Сенкаку архипелагы Жапонияның оңтүстік Окинава префектурасынан 410 км және Тайваньдан солтүстік-шығыста 170 км жерде орналасқан. Тау жотасындағы ең ірі аралдар - Уотсури, Куба, Китако, Минамико және Тайшо. Шығыс Қытай теңізіндегі даулы аумақтың жалпы ауданы 6,3 км² құрайды. Іс жүзінде, аралдар Жапонияның бақылауында және оларды Қытайдың құрлықтары ғана емес, Тайвань билігі де талап етеді.

Іс жүзінде адам өмір сүрмейтін аралдар туралы дау-дамайдың алғышарттары 1895 жылы пайда болды, олар 1894-1895 жылдардағы бірінші қытай-жапон соғысының нәтижелері бойынша жапондықтардың бақылауына алғаш өткен кезде. Жапондардың Императорлық Қытайды жеңуін қамтамасыз еткен Шимоносеки келісіміне сәйкес, Пекин Тайваньмен бірге Сенкакуды Токионың пайдасына берді. 1932 жылы Жапония үкіметі төрт аралды жеке меншікке сатып жіберді, ал Тайшоны сақтап қалды. Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғаннан кейін, жапондар 19 ғасырдың аяғынан бастап басып алған жерлерінің барлығынан айырылған кезде, архипелаг АҚШ-тың уақытша юрисдикциясына түсіп, 1972 жылы оны американдықтар Окинава арал префектурасының шекті нүктесі және Жапонияның алғашқы территориясы деп санайтын Жапонияға берді. Америка Құрама Штаттары жапондық тараптың осы территорияға қатысты егемендігін мойындайды және даулы мәселе АҚШ пен Жапония арасындағы 1960 жылғы өзара ынтымақтастық және қауіпсіздік кепілдіктері шартына сәйкес келеді деп санайды.

1-ші кесте. Ивент талдау. Түрлі кеңістік, бір уақыт (Дереккөз: Автормен құрылған)

Субъект	Сюжет	Объект	Уақыт
Жапония	Жапония акваторияның ортасында бөлінетін сызықтан өтуді талап етті.	Алайда, Қытай мен Жапония әлі де болса территориялық дауды толық шешуден алыс. Мұның ішкі және сыртқы себептері бар. Біріншісі - бұл аралдардың екі жақ үшін де символдық маңызы зор екендігі.	1895- 2014
ҚХР	Қытай желіні жапон жағалауына жақындату көздеді.	Өз кезегінде, Жапония үкіметі Қытай мен Тайвань бұл аралдарға 1970-ші жылдардан бастап, сол жердің пайдалы қазбаларға бай екендігі анықталғаннан бері талап етіп келеді дейді. Әлемнің қазіргі көрінісінде су астынан шыққан кез-келген тас жай тас емес, эксклюзивті экономикалық аймақтың тағы 200 милі. Тиісінше, бұл сөре, балық және тағы басқалар. Белгілі болғандай, Сенкаку (Дяоюйда) аралдарының жанында табиғи газ кен орны бар. Өз кезегінде, Қытай Дяоюйда архипелагын алғашқы қытай жері деп санайды. Дәлел	

		ретінде ҚХР мемлекеттік бұқаралық ақпарат құралдары, мысалы, аралдар Пекиннің иелігі ретінде белгіленген «ежелгі карталарды» келтіреді. Токиода да олар сол техниканы қолданады: 2015 жылы Жапонияның Сыртқы істер министрлігі 1969 жылдан бастап қытайлық картаны тапты, онда аралдар жапонша аталған.	
--	--	---	--

Шартты белгілер:

1. Халықаралық ұйымдар шеңберінде араласу;
2. Келісімдер және шарттар негізіндегі әрекеттесулер;
3. Қайшылықтар;
4. Жеке мүдделеріне сәйкес әрекет ету;
5. Мемлекеттердің бір-біріне қарсы шығуы;
6. Мемлекеттер;
7. Халықаралық ұйымдар және келісімдер.

2012 жылдың қыркүйегінде. Жапония үкіметі бес аралдың үшеуін жеке меншік иесінен сатып алды. Қытай бұл келісімнің күшін жоюды талап етіп, 4 патрульдік кеме архипелагқа жіберді. Жапония бұл әрекетке қарсы күш қолданамыз деп қорқытты.

2012 жылдың 25 қыркүйегінде Тайвань қақтығысқа ашық түрде қосылды. Тайваньдық 50-ге жуық кеме Сенкаку арқылы өтпек болды. Жапон шекарашылары қуатты су атқыштарды қолдануға мәжбүр болды және ақыры оларды халықаралық суларға итермеледі.

2013 жылдың 30 қаңтарында Қытай фрегаты даулы Дяоюйда аралдарындағы жапондық патрульдік кемесін уақытша нысанаға алды. Жапондық тараптың пікірінше, бұл «мақсатты радар» болған. Осы оқиғаға байланысты Жапония үкіметі Сенкаку аралдарын қорғау үшін 20 патрульдік кеме мен 13 ұшақтан тұратын елдің өзін-өзі қорғау күштерінің арнайы отрядын құру туралы шешім қабылдады.

2013 жылдың 24 шілдесінде ҚХР теңіз полициясының кемелері алдымен Токио өзінің аумақтық сулары деп санайтын аймаққа кірді. Жапон шекарашылары қақтығыстың ушығып кетуінен қорқып, белсенді шаралар қабылдаған жоқ.

2013 жылдың 29-30 шілдесінде Жапония Сыртқы істер министрінің бірінші орынбасары Акиита Сайкидің ҚХР-ға сапары кезінде ҚХР Сыртқы істер министрі Ван Имен екіжақты қатынастар, оның ішінде Сенкаку жанжалы туралы келіссөздер жүргізді. Әр түрлі деңгейдегі келіссөздерді жалғастыру туралы келісім жасалды.

2013 жылдың 3 қазанында Токиода АҚШ қорғаныс министрі Чак Хейгел Сенкаку аралдары жапондық әкімшілік заңға бағынышты және сондықтан екіжақты қауіпсіздік шартының ережелеріне бағынады деп растады. Бұл дегеніміз, Вашингтон осы аралдар маңында ҚХР-мен қақтығыс болған жағдайда Жапонияға көмекке келеді.

2013 жылғы 16 қарашада Қытай теңіз полициясының төрт қайығы Сенкаку аралдары аймағына кірді, бұл қоңырау 2012 жылдың 11 қыркүйегінде Жапония үкіметі осы аумақты мемлекет меншігіне алғаннан кейінгі 70-ші шақыру болды.

Қорытынды. Жағдай тек 2014 жылдың қарашасында қалыпқа келтірілді, сол кезде Си Цзиньпин мен Синдзо Абэ төрт тармақ бойынша келісімге келді, оның бірі - «Дяоюйда аралдары айналасындағы жағдайдың нашарлауына жол бермеу үшін диалог пен консультациялар арқылы» келісім. Сірә, қақтығыс толқындармен дами береді, содан кейін сөніп, қайта өршіп кетеді. Сонымен бірге көп нәрсе Қытайдың дамуына байланысты болады. Егер бұл жақсы болса және елдің қуаты өсетін болса, онда Бейжің барған сайын жайбарақат

бола алады, бұл жағдайды ушықтыра түседі. Егер Қытай экономикасы күрделі қиындықтарға тап болса, онда Бейжің басшыларына неғұрлым өзекті мәселелерді шешуге тура келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. <http://eurasian-defence.ru/?q=node/4587>
2. <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/788424>
3. <https://oko-planet.su/politik/politikdiscussions/140224-analiziruya-yaponsko-kitayskiy-ostrovnoy-konflikt.html>
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/kitay-yaponiya-territorialnyy-konflikt-ili-regionalnaya-kooperatsiya>